

EKONOMIKA ROSTE, ALE SPOLEČENSKÁ STABILITA JE OHROŽENA

Národní a mezinárodní zpráva
o stavu udržitelného rozvoje
Social Watch 2016

OBSAH

Ekonomika roste, ale společenská stabilita je ohrožena
Social Watch Česká republika

Zprávy zdola: „Cesta je bahnitá a plná překážek“
Roberto Bissio, Social Watch

Nový cíl k odstranění chudoby: Vítaná změna paradigmatu
Roberto Bissio, Social Watch

Snaha nenechat nikoho na holičkách si žádá zásadní změny fungování rozvojových agentur
Xavier Godinot, Mezinárodní hnutí ATD čtvrtý svět

CÍLE UDRŽITELNÉHO ROZVOJE

Ekonomika roste, ale společenská stabilita je ohrožena

| 3

Editor: Tomáš Tožička

Autoři: Ondřej Lánský, Markéta Mottlová – Fórum 50 %, Ilona Švihlíková – Alternativa Zdola, Peter Tkáč - Nesehnutí, Kateřina Vojtíšková – Alternativa Zdola, Daniel Vondrouš – Zelený kruh, Tomáš Tožička - EDUCON, Saša Uhlová – ADEPTTs

Implementace rozvojové Agendy 2030

Česká republika zahájila participativní proces přípravy národní Agendy 2030, která vychází z Cílů udržitelného rozvoje schválených na posledním summitu OSN. Jejich úspěšná realizace má za cíl v příštích patnácti letech omezit a zastavit hrozící ekologickou katastrofu a napříč všemi státy odstranit největší nerovnosti a nespravedlnost, jako jsou chudoba, omezený přístup ke vzdělání či zdravotnictví. Cíle jsou rozděleny do pěti oddílů: Lidé, Planeta, Mír a spravedlnost, Prosperita a Partnerství. Jejich naplňování bude mezinárodní síť Social Watch monitorovat a poskytovat paralelní zprávy k těm, jež budou podávány jednotlivými státy. V roce 2016 byla zpráva Social Watch prezentována na Vysokém politickém fóru v Ekonomicko-sociální komisi OSN (ECOSOC) dne 11. 6. 2016 jako součást přípravy na Valné shromáždění OSN. Česká republika oficiální zprávu letos nepředkládá.

Lidé

Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV), které hraje klíčovou úlohu při naplňování sociálních úkolů vyplývajících z Cílů udržitelného rozvoje (SDGs), je v mnoha případech připravené na jejich implementaci, či je dokonce již v nějaké formě zakomponovalo v souvislosti s minulou politikou. Jedním z nejdůležitějších úkolů bude i nadále odstraňování chudoby.

Míru chudoby měří ČR pomocí indexu EUROSTAT. Ten obsahuje míru ohrožení chudobou, materiální deprivaci a osoby žijící v domácnostech s nízkou pracovní intenzitou¹, přičemž tento indikátor bývá zmiňován v dokumentaci také jako souhrnný indikátor sociálního vyloučení. „Indikátor míry ohrožení chudobou udává podíl osob, které nedosahují svými příjmy na stanovenou hranici příjmů. Tato hranice chudoby je odvozena z příjmového rozdělení v dané zemi a pohybuje se na úrovni 60 % mediánu národního disponibilního

---

1) Více viz Strategie sociálního začleňování 2014–2020, s. 4.

4 | příjmu. Pro rok 2014 je 60 % prostřední hodnoty rozdělení příjmů ve výši 9 901 Kč/měsíc, což je hranice ohrožení chudobou pro domácnost jednotlivce.² Aktuální stav v ČR popisuje tentýž dokument následovně: „Počet osob ohrožených příjmovou chudobou se dlouhodobě pohybuje na úrovni 9 % až 10 % a ani rok 2014 nevybočuje s hodnotou 9,7 % z tohoto intervalu. Z dlouhodobého hlediska patří k nejvíce ohroženým skupinám osob nezaměstnaní, dále pak neúplné rodiny a rodiny s více dětmi. [...] Přes dvě pětiny neúplných rodin s dvěma a více dětmi jsou ohroženy příjmovou chudobou.“³ „V roce 2014 dosahovala v České republice hodnota míry ohrožení chudobou 9,7 %, míra materiální deprivace 6,7 % a míra nízké pracovní intenzity 7,6 %. Souhrnný indikátor sociálního vyloučení je v České republice za rok 2014 na úrovni 14,8 %. Ke skupinám osob nejohroženějších sociálním vyloučením patří neúplné rodiny a rodiny s více dětmi.“⁴

Z hlediska možných strategií řešení tohoto stavu je třeba uvést, že Česká republika se zavázala k plnění cíle v oblasti chudoby v rámci Národních programů reforem, který zní takto: „Udržení hranice počtu osob ohrožených chudobou, materiální deprivací nebo žijících v domácnostech bez zaměstnané osoby do roku 2020 na úrovni roku 2008.“⁵ V jiném dokumentu se pro změnu uvádí, že „Česká republika současně vyvine úsilí vedoucí ke snížení počtu osob ohrožených chudobou, materiální deprivací nebo žijících v domácnostech bez zaměstnané osoby o 30 000 osob.“⁶ Implementační plán Koncepce resortu práce a sociálních věcí pro období 2015–2017, s výhledem do roku 2020, v této souvislosti uvádí následující opatření: vytvořit systém prevence bezdomovectví, vytvořit návrh opatření souvisejících s připravovaným zákonem o sociálním bydlení, „vytvořit návrh opatření umožňujících přechod osob ze situace bezdomovectví (včetně nestandardního bydlení) do bydlení.“⁷ Nástin řešení politiky zaměstnanosti je vymezen následujícím způsobem:⁸ vytváření podmínek pro vstup a udržení se na trhu práce lidí z ohrožených skupin, aktivní politika zaměstnanosti, nastavení sociálního systému, „tak, aby výkon závislé práce či jiná ekonomická aktivita byla pro osoby pobírající sociální dávky výhodná a dostatečně motivující“⁹

Česká republika je jednou ze zemí Evropské unie s nejvyšším rozdílem v odměňování žen a mužů (tzv. gender pay gap). Ženy u nás v průměru vydělávají o 22 % méně než muži¹⁰ -

---

2) ČSÚ, Životní podmínky 2014, s. 3.

3) Tamtéž, s. 3-4.

4) ČSÚ, Životní podmínky 2014, s. 8.

5) Národní program reforem České republiky 2014, s. 23.

6) Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR do roku 2020, s. 5.

7) Implementační plán Koncepce ministerstva práce a sociálních věcí pro období 2015–2017, s výhledem do roku 2020, s. 40.

8) Souhrnně zde: Koncepce politiky zaměstnanosti 2013–2020, s. 34–35.

9) Tamtéž.

10) Eurostat gender pay gap: <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tsdsc340&plugin=1>

což je jeden z největších rozdílů mezi evropskými státy a dlouhodobě se nesnižuje. Výpadky v práci v podobě rodičovské dovolené, práce na kratší úvazek či s nestandardní formou pracovní smlouvy se promítají do nižších průměrných platů žen a následně také do nižších důchodových dávek - ženy mají o pětinu nižší důchody a seniorkám hrozí chudoba dvakrát více než seniorům.¹¹ Ženy jsou v České republice více ohroženy chudobou a sociálním vyloučením než muži. Mezi nejvíce ohroženou skupinu patří ženy samoživitelky, čímž dochází ke generačnímu transferu chudoby, která je přenášena na chudobu dětí. Až 28 % neúplných rodin se pohybuje na hranici příjmové chudoby, přičemž ve většině případů se jedná o samoživitelky s dětmi.¹² Neplacení výživného zvyšuje riziko ohrožení chudobou.

Potřebná jsou tudíž opatření, jež sníží platové rozdíly mezi muži a ženami, chudobu samoživitelek a senierek a vyrovnají rozdíly v penzích mužů a žen.

Planeta

Vláda reaguje na mezinárodní výzvy a připravuje koncepce v oblasti udržitelného rozvoje. V její praktické politice se to však téměř neprojevuje¹³, podobně také v parlamentu.¹⁴

Vláda přijala několik dílčích opatření pro ochranu přírody a životního prostředí. Vyhlásila novou chráněnou krajinnou oblast na místě bývalého vojenského území Brdy a přilehlých přírodních parků. Prodloužila program Nová zelená úsporám do roku 2021 a přidělila mu 27 miliard korun, podporu získá vedle zateplování domů také instalace solárních panelů na střechách. Také jim legislativně usnadnila provoz, stejně tak i bioplynovým stanicím.¹⁵ Prosadila povinnost obchodních řetězců předávat vyřazené nezávadné potraviny k rozdělení mezi sociálně potřebné, čímž omezila plýtvání.

Další vládní kroky jsou sporné. Z fondů EU dá vláda na výměnu domácích kotlů za modernější skoro 10 mld. Kč. Sníží tím znečištění, ale podpoří další spalování uhlí. Návrh na ponechání většího území národních parků přírodě a návštěvníkům jde správným směrem, ale umožňuje zbytečné škodlivé zásahy i v nejcennějších zónách a velkoplošné kácení na zbývajícím území.¹⁶ Vláda aktivně podpořila mezinárodní dohodu o ochraně

11) Viz stínová zpráva České ženské lobby, článek 13: http://www.czlobby.cz/sites/default/files/spolupracujeme_download/2015-czl_shadow_report_cedaw_final_1_0.pdf

12) Viz předchozí poznámka.

13) <http://www.zelenykruh.cz/bily-slider-na-hp/ekologicka-politika-vlady-povede-k-poskozeni-zdravi-a-ekonomickym-ztratam-tvrdi-odbornici>

14) <http://www.zelenykruh.cz/bily-slider-na-hp/snemovna-rozhodla-v-29-hlasovanih-o-zivotnim-prostredi>

15) <http://www.hnutiduha.cz/aktualne/ministr-brabec-rozsiril-novou-zelenou-usporam-i-na-stresni-fotovoltaiiku>

16) <http://www.hnutiduha.cz/aktualne/ochrana-narodnich-parku-krok-dobrym-smerem-ale-do-cile-jeste-kus-cesty>

6 | klimatu, ale zatím nemá strategii k omezení změn klimatu ani konkrétní plán akcí k adaptaci na jejich dopady.

Ve třech oblastech vláda přímo zklamala. Prolomila stanovené územní limity těžby uhlí a tím společenskou dohodu, která garantovala Severočechům zachování domovů a zlepšování životního prostředí. Ignorovala přitom doporučení vlastních poradních orgánů a odmítá plnit platné vládní usnesení a odepsat zásoby uhlí za limity.¹⁷ Ministerstvo průmyslu pokračuje v prosazování zbytečných a zastaralých plánů na otevírání ztrátových a rizikových uranových dolů.¹⁸ Vládní výjimky snížily poplatky za zábory půdy a parlament projednává další změny, které zásadně omezují ochranu zemědělské půdy před zničením.¹⁹ Omezování recyklace, s nímž vláda začala v celostátní koncepci, pokračuje i na úrovni krajů.²⁰

Mnoho možností k nápravě chybných kroků nezbyvá. Prosadit zákon snižující naši závislost na fosilních palivech vláda sotva stihne. Mohlo by se podařit zavést kontrolu domácího spalování odpadů a snad i lepší ochranu před zápachem.²¹ Důležitá bude výsledná podoba pravidel pro národní parky. Podpory recyklace lze dosáhnout jen významnými úpravami vládního návrhu.²² Návrh stavebních pravidel vzbuzuje obavy složitými výjimkami a omezením účasti veřejnosti na rozhodování o spalovnách či kácení stromů.²³

Prosperita

Naplňování SDGs klade před Českou republiku značné nároky, které souvisejí s neudržitelným modelem české ekonomiky. Tím je tzv. závislá ekonomika, která nejenže neumožňuje udržitelný hospodářský růst, ale představuje také významné limity pro plnou zaměstnanost a důstojnou práci.

V ČR hrají velkou roli firmy se zahraničním vlastníkem. Tato skutečnost je výrazná ve zpracovatelském průmyslu (důležitém pro ekonomiku ČR jako celek) a také ve finančním sektoru, kdy české finanční struktury téměř neexistují. Kvůli tomu dle údajů ČSÚ dosáhl odliv prvotních důchodů v roce 2014 téměř půl bilionu Kč (488 mld Kč). Z toho vyplývá

---

17) <http://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/energeticky-vladni-vybor-doporucil-uhli-pod-obcemi-odepsat>

18) <http://www.hnutiduha.cz/aktualne/ministr-jan-mladek-uhelne-limity-konecne-nezpochybnuji-uran-chci-ale-vytezit>

19) <http://www.zelenykruh.cz/bily-slider-na-hp/senat-dnes-hlasuje-o-oslabeni-ochrany-zemedelske-pudy>

20) <http://www.hnutiduha.cz/aktualne/nezdvojnaso-bime-li-recyklaci-komunalnich-odpadu-nedosahname-na-evropske-fondy>

21) <http://www.tretiruka.cz/news/novela-o-ochrane-ovzdusi-by-mela-resit-i-pachy-mzp-nesouhlasi/>

22) <http://www.hnutiduha.cz/aktualne/zakaz-skladkovani-spalitelnych-odpadu-nevede-k-vyssi-recyklaci-ale-vetsimu-spalovani>

23) <http://www.zelenykruh.cz/bily-slider-na-hp/novela-stavebniho-zakona-omezi-prava-obcanu-vyjadrit-se-ke-stavbam-v-jejich-okoli>

nižší vypovídací schopnost ukazatele HDP pro ČR, HND je až o desetinu nižší. To znamená nižší základnu pro investice i pro výraznější mzdové nárůsty. K zacyklení v pozici závislé ekonomiky dále přispívá to, že české dceřiné firmy jsou tzv. příjemci ceny (price-taker) a že velká část české produkce má podobu montáže či přímo práce ve mzdě. Odpovídá tomu i úroveň přidané hodnoty, která je podle tabulek input-output na nižší až střední úrovni. Ekonomická struktura je postavená na velkých firmách, které jsou v drtivé většině v zahraničních rukou. Naopak je dlouhodobě a systematicky podceňována lokální sféra, včetně struktur ekonomické demokracie. České vlády ignorovaly jak Mezinárodní rok družstev, tak i výstupy Evropského parlamentu k větší podpoře odolných lokálních struktur, jako jsou družstva, či podniky v krizi, přebírané zaměstnanci. Tato témata, zcela klíčová pro lokální resilienci, a to nejen z důvodů ekonomických, ale i sociálních či ekologických, jsou na okraji politického zájmu.

Rozvoji lokálních struktur brání struktura finančního trhu. Regulace zadusila družstevní záložny. Česká národní banka (ČNB) jednoznačně preferuje banky, přičemž cca 97 % aktiv je v zahraničním držení. Alternativní finanční uspořádání nejsou rozvinuta, chybí obeznamenost i sociální kapitál pro jejich větší používání.

Politika ČNB dále utvrdila politiku levné práce devalvací koruny v listopadu roku 2013. Od té doby je koruna uměle držena na úrovni 27 Kč za euro, což je hluboké odchylení od kurzu podle parity kupní síly (cca 18-20 Kč!).

Velice neuspokojivá je oblast trhu práce, zejména vývoje mezd a pracujících chudoby. ČR nevykazuje velkou nezaměstnanost, a to ani v rámci národní metodiky evidence úřadů práce, ani v metodice ILO. Nicméně, v souvislosti s vysokým růstem roku 2015 (4,7 %) je počet evidovaných na úřadech práce (přes 400 000 lidí) alarmující a naznačuje hlubší sociální problémy, ne pouze strukturální nekompatibilitu, jak je to firemním sektorem často interpretováno. Teprve současná vláda se pustila do zvyšování minimální mzdy, která byla nejnižší z EU a která nebyla řadu let valorizována. Minimální mzda je ovšem stále hluboko pod hranicí pracujících chudoby, která se dotýká více než čtvrtiny pracujících žen.

Přetrvávajícím problémem, který ovšem současná vláda vnímá, je dlouhodobé rozšíření patologických jevů – jako jsou exekuce za bagatelní částky, neregulovaná lichva, korupce na všech úrovních, nepotismus a také dobývání renty, které zesílilo zejména v letech pravicových vlád. Ty se totiž snažily vytvořit prostor pro privatizaci řady veřejných služeb či veřejných sektorů, např. „outsourcing“ úřadů práce soukromým agenturám, či privatizace penzijního systému (pod záminkou jeho neudržitelnosti). Pokrok byl prozatím učiněn v otázce sociálního bydlení, která je akutní (a která nebyla 25 let nijak řešena).

V rámci Úřadu vlády je nyní silněji vnímána participace, témata jako udržitelný rozvoj, do nichž jsou vtahovány složky občanské společnosti. Otázka praktické aplikovatelnosti ovšem zůstává sporná, neboť řada kroků vlády jde opačným směrem – podpora zahraničních investic, které utvrzují charakter ČR jako levné destinace, důraz kladený na těžbu uhlí apod.

8 | K dalším pozitivním trendům patří zlepšující se spolupráce vlády se zástupci tripartity.

Je patrné, i díky silnější aktivitě odborů, že model založený na levné práci, podhodnoceném kurzu a silném vlivu firem se zahraničními vlastníky, se vyčerpal. Faktory levné práce ukotvují technologické zaostávání, které neumožňuje zvyšování životní úrovně a brzdí konvergenční proces ČR k vyspělým zemím.

Mír a spravedlnost

Před rokem 1989 bylo podle organizace Stockholmský mezinárodní institut pro výzkum míru (SIPRI) Československo druhým největším výrobcem zbraní v rámci Varšavské smlouvy a v osmdesátých letech dokonce patřilo mezi 7 největších exportérů zbraní na světě. Koncem osmdesátých let však začal vývoz i výroba klesat a tento pokles se zastavil až v roce 2001.²⁴ Od té doby vývoz zbraní a vojenského materiálu z ČR téměř nepřetržitě roste, až v roce 2014 dosáhl rekordní hodnoty 11,5 miliardy Kč. Odhaduje se přitom, že tento růst pokračoval i v roce 2015. Kromě výprodeje starých zásob ještě z doby studené války se na tom podepsalo také oživení zbrojního průmyslu. Firmám jako Česká zbrojovka, Sellier & Bellot či Tatra Trucks se totiž podařilo překonat propad z privatizačních 90. let a jejich výroba neustále roste.²⁵

Tento růst výroby a vývozu zbraní je z velké části způsoben vyzbrojováním nedemokratických a diktátorských zemí.²⁶ Patří sem Alžírsko, Vietnam, Saúdská Arábie, Pákistán či Egypt. Mezi menší dovozce patří například Indonésie, Thajsko, Bahrajn, Etiopie, Izrael, Nigérie, Jemen, Kolumbie či Mexiko. Alarmující je také neustálý růst vývozu do zemí Blízkého východu a severní Afriky. Největším dovozcem zbraní v roce 2014 byla Saúdská Arábie se 16 % celého českého vývozu.²⁷

V České republice vzrůstá množství incidentů ze strany policie jak vůči alternativně žijícím lidem, tak proti občanům obecně. Nejvíce se však policejní moc soustředí na takzvaný levicový extremismus. V návaznosti na neschopnost vyšetřit útoky zápalnými láhvemi na policejní auta a další cíle začala policie přistupovat represivně ke všem lidem, které označuje za levicové extremisty. Levicovým extremistou je v očích policie i ten, kdo veřejně

---

24) Tomáš Tetiva; Rozporuplná praxe. Exporty vojenského materiálu z ČR – kontroverzní prvek zahraniční a bezpečnostní politiky; Katedra mezinárodních vztahů a evropských studií; FSS MU; 2009.

25) Českým zbrojovkám prudce roste vývoz. Ale války nám spíše škodí, tvrdí. Idnes.cz, 7. 6. 2015 http://ekonomika.idnes.cz/zbrojarum-se-dari-vyvazet-dc0-/ekonomika.aspx?c=A150607_133309_ekonomika_rny

26) Údaje za rok 2015 budou zveřejněny pravděpodobně až v průběhu léta 2016.

27) <http://zbraně.nesehnutí.cz/index.php/na-rekordnim-vyvozu-zbrani-z-ceske-republiky-ma-podil-vyzbrojavani-diktatoru-a-nedemokratickych-rezimu/>

vystupuje proti rasismu. Mediálně známými se staly případy stíhané studentky, která byla křivě obviněna z napadení policisty během zákroku²⁸ na demonstraci a ruského studenta, který strávil tři měsíce ve vazbě za údajný útok na dům ministra obrany, aniž by proti němu byly důkazy a aniž by se prokázalo, že k takovému útoku vůbec došlo.²⁹

Partnerství

Lokální spolupráce

Účast občanů na veřejné správě je v ČR obecně slabá. Prvními vlaštovkami zapojení občanů se stávají participativní rozpočty (PR). Občané mají sice ze zákona právo být včas informováni o návrhu rozpočtu a mají možnosti podávat připomínky k tomuto návrhu, v praxi však zůstává rozpočtový proces vysoce odbornou záležitostí a občané tato svá práva využívají výjimečně.

Již od roku 2011 některé občanské iniciativy jako Alternativa Zdola informovaly veřejnost a politiky o přínosech PR a snažily se jej prosazovat. Díky této aktivitě vyčlenila Městská část Praha 7 v r. 2014 jako první samospráva v ČR pro pilotní ročník částku ve výši 1 mil Kč ze svého rozpočtu na participativní rozpočet. Proces vykazoval několik problémů, které vyústily v nízký počet hlasujících (0,15 % obyvatel). Celou akci se nepodařilo dotáhnout do konce.

Pirátská strana prosazující větší transparentnost ve veřejné správě zavedla participativní způsob rozdělování peněz ze státního příspěvku, který obdržela díky výsledku voleb do parlamentu v roce 2013. V roce 2014 a 2015 bylo rozděleno v celkem sedmi kolech 1,14 mil. Kč.

V komunálních volbách na podzim 2014 se participativní rozpočet objevil v programu nejméně padesáti obcí nebo městských částí. Z hlediska stranické příslušnosti PR propagovali především kandidáti Komunistické strany Čech a Moravy (asi polovina), ve čtvrtině šlo o lokální sdružení s kandidáty bez politické příslušnosti, u pětiny PR přijali kandidáti za Pirátskou stranu, PR prosazovali také kandidáti Strany zelených, nové politické hnutí ANO 2011 nebo sociální demokracie.

Během roku 2015 byly spuštěny celkem tři procesy participativního rozpočtování: Semily, Praha 10 a Praha–Zbraslav. V roce 2016 se přidala další města: Litoměřice, Ostrava-Jih a Praha 3. Hlavní město Praha schválilo finanční podporu na rozvoj participativních rozpočtů v městských částích. Několik dalších měst proces participativního rozpočtu připravuje.

28) <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/1769306-aktivistka-byla-zprostena-obzaloby-z-utoku-na-policistu-podle-soudkyně-jej-spis>

29) <http://denikreferendum.cz/clanek/22850-sevcov-byl-zprosten-ozaloby-z-utoku-zapalnymi-lahvemi-za-graffiti-byl-vyhosten>

PR je zaváděn se záměrem navázat komunikaci s občany o drobná vylepšení v místě bydliště, často má spíše projektový charakter blízký grantovým žádostem s rozdílem, že o nich rozhodují přímo obyvatelé. Jediným fungujícím participativním rozpočtem je třetí ročník PR v české Pirátské straně, kterou bylo rozděleno více než 1,1 mil Kč.

Rozpad společenského partnerství

V ČR narůstá napětí ve společnosti, které souvisí s uprchlickou krizí v Evropě. Počty uprchlíků v ČR jsou zanedbatelné,³⁰ strach vzniká zejména na základě informací z jiných států, které se překroucené, zveličené, či přímo vymyšlené šíří po českém internetu, a dokonce i v hlavních médiích. Protiuprchlické hnutí věnuje velkou pozornost islámu, který ovšem nevnímá jako náboženství, ale jako nenávistnou ideologii, jež se neslučuje s českou ústavou. Politici tyto nálady buď podporují, nebo se jim staví vlažně a neochotně, což situaci jen zhoršuje.

Nadále je zapotřebí také věnovat pozornost diskriminaci migrantů a migrantek, kteří nemají přístup k veřejnému zdravotnímu pojištění a nedosáhnou tak na zdravotní péči v České republice. Nedostupnost vhodné péče výrazně negativně dopadá na reprodukční zdraví migrantek – jsou zaznamenány případy neuhrazení péče za komplikované porody, prenatální či neonatální péči.³¹ Současná praxe je nepřijatelná a stát by měl přijmout politiky, které budou respektovat specifickou zranitelnost žen a dětí v migraci.

Problémem stále zůstává zastoupení žen v politice, které se pohybuje kolem 20 %. V žebříčku zastoupení žen v parlamentech figuruje ČR celosvětově na 89. místě.³² Přitom stále chybí politická vůle zavést pozitivní legislativní opatření, které vyrovná poměry a zvýší účast žen v politice. Zavedení kvót je mimo jiné možné najít i v doporučení Výboru OSN pro odstranění všech forem diskriminace žen (CEDAW).³³

Rezignace na globální partnerství

V reakci na uprchlickou krizi i pod tlakem nevládních organizací se začalo diskutovat zvýšení české ODA, která zatím tvoří pouhých 0,11 HND, i když už v roce 2015 měla být minimálně 0,33 HND.³⁴ Vládní i opoziční politici v souvislosti s odmítáním uprchlíků veřejně deklarovali snahu zvýšit ODA s tím, že tak se bude pomáhat příjemcům přímo na místě

30) <https://www.euroskop.cz/8962/26126/clanek/cesko-ma-skoro-nejmin-zadosti-o-azyl-z-eu/>

31) Více viz kapitola Migrace a migrantky, Stínová zpráva o stavu genderové rovnosti v ČR v roce 2015: <http://czlobby.cz/cs/dokumenty/stinova-zprava-o-stavu-genderove-rovnosti-v-ceske-republice-v-roce-2015>

32) Viz žebříček Meziparlamentní unie: <http://ipu.org/wmn-e/classif.htm>

33) http://czlobby.cz/sites/default/files/spolupracujeme_download/doporuceni_komise_cedaw_2016.pdf

34) BRUSSELS EUROPEAN COUNCIL; PRESIDENCY CONCLUSIONS; 16 and 17 JUNE 2005; 10255/1/05

a zabránil se tak migraci.³⁵ Nakonec ale zůstalo u rétoriky a k navýšení rozpočtu na ODA nedošlo.³⁶

Z mezinárodní zprávy o daňových únicích, kterou koordinoval EURODAD a českou verzi připravil Glopolis, vyplývá, že česká vláda „vítá reformu globálních daňových pravidel a standardů, které významně ovlivňují schopnost vlád vybírat daně a které zároveň povedou k zamezení účelového přesouvání zisků do zemí s výhodnějším zdaněním“. Přesto, že je Česká republika pro zapojení rozvojových zemí do jednání o daňových otázkách, bohužel „nepodporuje snahu povýšit a rozšířit stávající mandát Výboru daňových expertů OSN (UN Committee of Tax Experts)“ na úroveň mezinárodního orgánu pro daňové otázky. Nicméně pozornost, již ministerstvo financí (MF) této agendě věnuje, dobře dokládá skutečnost, že do české delegace pro finanční konferenci v Addis Abebě nevyšlalo žádného svého zástupce. Přestože MF podporuje přijetí automatické výměny účetních informací „s co nejvíce jurisdikcemi“, nikde není výslovná zmínka o zahrnutí rozvojových zemí. U MF představuje hlavní problém nedostatek politické vůle a mizivé povědomí o globálním rozměru daňových otázek. Přesto, že boj s daňovými úniky představuje jednu z vládních priorit, obcházení daňové povinnosti ze strany velkých korporací se nevěnuje pozornost žádná.³⁷ Podobně MF toleruje obcházení daňových povinností ze strany nejbohatších jednotlivců. To, že se ministerstvo financí soustředí především na DPH, ukazuje, že střední příjmové vrstvy jsou nadále nejsnadnějším terčem daňových reforem a nesou na svých bedrech největší část daňových výnosů.

---

35) http://zpravy.idnes.cz/proti-trvalym-kvotam-pro-uprchliky-bude-sirsi-koalice-tvrdil-sobotka-1ee-domaci.aspx?c=A151014_095213_domaci_kop

36) <http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/cr-bude-dal-davat-na-rozvojovou-pomoc-aspon-854-milionu-kc-rocne/1227676>

37) <http://glopolis.org/soubory/817a/shrnuti-zpravy-50-odstinu-danovych-uniku.pdf>

12| Zprávy zdola: „Cesta je bahnitá a plná překážek“

Roberto Bissio, Social Watch

Na otázku, jak jednotlivé země implementují Agendu roku 2030 a s jakými potížemi se setkávají, odpovídají skupiny a koalice sdružené kolem Social Watch po celém světě a z odpovědí z většiny vyplývá, že vlády jakoby si uvědomovaly význam nové mezinárodní dohody. Zpráva z Kypru, kterou nám přineslo výzkumné a rozvojové centrum CARDET, jako jediná tvrdí, že nezávazná povaha dohody se může stát výmluvou pro „dlouhodobou a již tradiční pasivitu vlád“.¹ V různých zemích nacházíme další potíže různých druhů, nicméně vlády zjevně pocítují, že Agendu 2030 nemohou ignorovat a že se občané organizují a hledají způsoby, jak je přimět, aby dodržovaly své sliby.

Skupiny a koalice v rámci Social Watch každoročně hodnotí pokrok vlastní země v odstraňování chudoby nebo naopak snahu vyhybat se naplňování schválených cílů. S tím, jak se nová snaha začíná implementovat, řada členských států začíná teprve zjišťovat, co je pro globální shodu zásadní a jak vybalancovat různé zájmy a priority. V tomto procesu musí být slyšet samotný lid.

Zprávy z jednotlivých zemí najdete na www.socialwatch.org

Růst, nebo planeta?

„Pokud jde o Agendu 2030, objevují se jisté překážky,“ píše Héctor Béjar za koalici Social Watch v Peru. „Hrubý domácí produkt vzrostl, ale stejně tak vzrostla nerovnost. Mafie, které žijí z prodeje drog, nezákonné těžby a pašeráctví nadále ukrývají své bohatství, které pak opouští zemi v podobě zisků zahraničních společností, které platí nižší daně, než firmy zde sídlící. Monetární chudoba (život pod 1,25 dolaru na den) klesla, ale nesmírně vzrostla víceúrovňová chudoba. Podařilo se snížit úmrtnost při porodech a úmrtnost malých dětí, ale zůstává anémie dětí i matek, nechtěná těhotenství mezi velmi mladými, úmrtí při potratu či kvůli krvácení po porodu.“

---

1) Celé texty zpráv z jednotlivých zemí, které v tomto článku cituji, spolu s identifikací autorů a institucí, které s nimi pomáhaly, viz www.socialwatch.org.

Dilema mezi růstem a planetou platí pro Peru stejně tak jako pro jiné země. Od začátku tohoto století Peru udržuje vysoký růst, především díky rostoucím cenám zlata, mědi a jiných vývozních artiklů vyvážených zde působícími nadnárodními společnostmi. Růstu HDP dosáhlo za cenu krutých zásahů do životního prostředí a ve spojení se silnou polarizací mezi firmami, které zajišťují dolování, rybolov a těžbu dřeva (v podstatě celé území jsme dali všanc drancování), na jedné straně a místními obyvateli na druhé straně. Peru je proto vedeno mezi deseti státy s největšími konflikty ohledně životního prostředí.

Velice podobé zprávy nám přináší Pakorn Lertsatienchai, Ranee Hassarungsee, Tatikarn Dechapong a Pattraporn Chuenglertsiri z koalice Social Watch v Thajsku. „V zájmu rozvoje vláda povoluje těžbu a využívání přírodních zdrojů, je stále více ropných vrtů, kácí se lesy, firmy vykupují obrovské části země. To negativně ovlivňuje přístup k vodě nebo například turismus. Plány rozvoje v Thajském zálivu počítají s výstavbou průmyslových oblastí, hlubinných přístavů, několika jaderných a uhelných elektráren, hutí a dalších továren. Lidé, kteří v dané oblasti žijí, rozzlobeně prohlašují: „muset tu zaopatřit sebe a svou rodinu je samo o sobě dost těžké, ale k tomu musíme ještě bojovat s kapitalisty, představiteli moci a státem, který kapitalismus podporuje.“

V Maďarsku se rozpor mezi ekonomickým růstem a udržitelným rozvojem projevuje v novém Národním rámci pro udržitelný rozvoj (NFSSD), který vznikl v letech 2012-2014. Tato strategie vychází z konceptu „dobrého života“, v Latinské Americe známého jako „buen vivir“, a prosazuje zrušení vazby mezi ekonomickým růstem a ničením přírody. Matyas Benyik ze sesterské pobočky organizace ATTAC nicméně dodává, že tato strategie nepomohla snížit globální ekologickou zátěž v absolutních číslech (přibližně 90 % přirozené diverzity maďarského ekosystému je již ztracených) a v sociální oblasti čelí problému, že populace rychle vymírá, zatímco se množí chudoba a případy sociálního vyloučení, které se zase odráží na zdravotnictví a školství.

Peníze prokapávají nahoru, ne dolů

Na druhé straně osy máme Jordánsko s ohromným nárůstem populace, kde plodnost (populační růst v roce 2014 byl 3,86 %) a příliv běženců ze Sýrie dále zhoršují kvalitu i kvantitu i tak špatně organizovaných dodávek vody v jedné z nejchudších zemí světa.

Ahmad Awad z Centra pro ekonomická a informační studia ve Phoenixu nicméně vidí hlavní problém v Jordánsku v „absenci dobré vlády“. „Politická participace, svoboda tisku, status žen a role občanské společnosti, to jsou pro Jordánsko nadále veliké výzvy.“

Zpráva z Bangladéše (připravena EquityBD s pomocí Synergy Bangladesh a Unnayanem Shamannay) zato tvrdí, že „od devadesátých let, kdy došlo k obnovení demokracie a zavedení některých zásadních ekonomických reforem, ekonomika rostla poměrně výrazně a země učinila obdivuhodný pokrok v oblasti vzdělávání, zdravotnictví i rovnosti

pohlaví.“ Míra chudoby, která v letech 1991-92 činila 56,7 procenta, bylo do roku 2010 snížena na 31,5 procenta. Přesto se stále jedná o alarmující číslo a s vládním dluhem 5 procent HDP je nebude možné během patnácti let snížit na nulu bez zahraniční pomoci. V roce 2011 se odhadovalo, že přímé náklady Bangladéše na odstraňování neštěstí spojených s klimatickou změnou za předchozích 10 let stály 0,5 až 1 procento HDP – a k tomu 5,7 miliardy dolarů na náklady spojené s adaptací na riziko cyklonů a vnitrozemských monzunových povodní do roku 2050.

Bangladéš je na jednu stranu země, která nenese na globálním oteplování nebo klimatické změně prakticky žádný podíl, a současně jedna z nejhůře zasažených zemí na světě. Bangladéšané si uvědomují, že „platit a dodávat příslušné technologie by měly země, které za to nesou historickou odpovědnost“. Tak se ale neděje. Bangladéš potřebovala zahraniční pomoc v minimální výši 3 miliard dolarů ročně, ale mezi lety 1990-1991 a 2013-2014 dostávala v průměru jen okolo 1,74 miliardy ročně v rámci společné rozvojové pomoci.

Bangladéš vedle toho čelí také značné míře daňových úniků (Illicit finance flows - IFFs), především do rozvinutých zemí. Odhaduje se, že v roce 2013 činily IFFs přibližně 7 procent HDP, tedy jedenáctinásobek částky, kterou země toho roku obdržela v rozvojové pomoci. Švýcarská centrální banka odhaduje, že navzdory celkovému poklesu přílivu daňových úniků do švýcarských bank, konkrétně z Bangladéše jich naopak přibývá v ohromující míře.

Mezi daňové ráje, kam plynou úniky z chudých nebo zbídačených zemí, se počítá také Malta. Financial Secrecy Index ji v roce 2015 zařadil na 27. místo v seznamu daňových rájů. J. M. Sammut z maltské nevládní organizace Kopin označuje daňové úniky a praní špinavých peněz za „hlavní dvě příčiny světové chudoby a nespravedlnosti“. Malta se nedávno dostala do hledáčku médií kvůli korupčním skandálům, kdy měla „být k dispozici jako daňový ráj pro firmy, které neplatí daně v chudých zemích s vysokou mírou nerovnosti jako je Angola nebo Brazílie. Tyto podnikatelské subjekty se mohou legálně vyhýbat placení daní v zemi, kde sídlí, namísto toho platí drobnou daň jinde, rozvinuté zemi, v tomto případě Maltě.“ Jelikož princip redistributivního zdanění je zásadní pro práci na společném dobru, budování rovnosti a spravedlivých společností, samotní Maltané tlačí na svou vládu, aby se jako signatář Agendy 2030 „v nejvyšší míře zasadila o tvrdé postihy pro ty, kdo se vyhýbají placení daní.“

Na prvním místě ve Financial Secrecy Index, který vypracovává Tax Justice Network a švýcarská Social Watch (konkrétně Eva Schmassmannová a Jürg Staudenmann, kteří jej sestavují pro koalici nevládních organizací Alliance Sud), je dosud Švýcarsko. „Švýcarsko nemá žádnou strategii, jak zastavit odliv peněz (daní) z rozvojových zemí. (...) Švýcarské banky mají 2 300 miliard švýcarských franků v zahraničních vkladech, ve Švýcarsku sídlí stovky nadnárodních korporací, Švýcarsko je zodpovědné za odliv soukromých majetků z rozvojových zemí a za odvádění korporátních zisků vzniklých v zemích Jihu. Švýcarská daňová a finanční politika napomáhá globálnímu závodu ke dnu, dalšímu snižování

korporátních daní a nutí státy nadále škrtat ve svých rozpočtech.“ Alliance Sud uzavírá, že švýcarský obchodní model je a nadále bude v rozporu s cíli Agendy 2030, dokud nedojde k prosazení „alespoň minimálních požadavků OECD a G20 na daňovou průhlednost“ a doporučuje, aby vláda „aktivně podporovala daňovou a finanční odpovědnost a nutila korporace zpravovat o své činnosti, což by obojí mělo vést k lepší situaci rozvojových zemí.“

Otázka daňových rájů a IFFs se v letošních zprávách objevuje často. Social Watch Philippines například hlásí, že „korporace mají v rukou rozvoj Filipín, získaly ho s podporou vládních politik a veřejně-soukromých partnerských projektů (tzv. PPP – Public-private partnership)“. Korporace jsou u kormidla, které jim „vláda přenechala“ v otázkách půdy, vodních zdrojů, elektřiny, dopravy a komunikace, bankovníctví a financí, médií, škol, nemocnic, sportu a zábavního průmyslu. Řídí ekonomiku, která jede na fosilní paliva. Do vlastní kapsy si strkají lví podíl národního bohatství a příjmů. Pobírají daňové pobídky a současně se nejspíš mnohé z nich dopouštějí nelegálních daňových úniků, které dosahují řádů miliard.

V Argentině začal nový prezident Mauricio Macri na konci roku 2015 s drastickými změnami ekonomických politik včetně trvalých škrťů v exportních daních, které ekonomové Joseph Stiglitz a Martin Guzman nazvali „obrovským přesunem zdrojů k bohatým na vrub běžných pracujících. Ať už budou přínosy jakékoli, dopady na distribuci bohatství a rozvoj nelze přehlížet.“²

Podle zprávy argentinské Social Watch, kterou sepsali Valeria Chorny, Bárbara García a Vilma Paura z FOCO a Luna Miguens, Leandro Vera Belli, Santiago Sánchez a Eduardo Reese z CELS, mezi uvedené změny patří „devalvace pesa o téměř 60 procent, snížení nebo rušení daní z vývozu nebo rušení regulace a zdanění luxusního zboží. Následoval prudký nárůst inflace a přesun zdrojů k bohatým a mocným. Liberalizace dovozu, osekání půjček pro malé a střední podniky a navýšení úroků (aby se snížil nárůst ceny dolaru) jsou pak hlavními překážkami pro střední a malý systém výroby, který přináší nejvíce pracovních míst.“

Skandály a další skandály

V Guatemale v roce 2015 přivodily tisíce mírumilovných demonstrantů rezignaci prezidenta, generála Otto Péreze Moliny a jeho viceprezidentky, Roxany Baldetti, kteří byli podezřelí z korupce na nejvyšší úrovni. „Jednalo se o vítězství mobilizované občanské společnosti, kterou umožnilo jednání státních zástupců a podpora mezinárodního společenství v podobě Mezinárodní komise proti nedotknutelnosti, ad hoc zřízenému tělesu, které má v Guatemale posilovat soudní systém, bojovat s paralelními systémy

1) Stiglitz, Joseph/Guzman, Martin (2016): Argentina's Uncertain Prospects. Project Syndicate 29. ledna 2016 (www.project-syndicate.org/commentary/macri-argentina-economic-uncertainty-by-joseph-e--stiglitz-and-martin-guzman-2016-01).

16 | rozhodování a skrytými mechanismy, kterými je stát prolezlý“, jak píše Arlyn Jimenez z Congcoopu.

„Reforma státu teprve začíná a bude to dlouhý proces, než se podaří posílit veřejné instituce a současně najít řešení pro staleté bolesti většinou původních obyvatel,“ dodává guatemalská koalice Social Watch.

Guatemalský proces znamenal inspiraci pro středoamerický region a v Hondurasu napomohl zrodu nového sociálního hnutí proti korupci. Sestává z různých společenských organizací na okraji politických stran a institucionalizované občanské společnosti; několik demonstrací „indignados“ (rozhročených) volalo po vytvoření mezinárodní vyšetřovací komise podobné té v Guatemale.

Suyapa Martinez z Cenrto de Estudios de la Mujer ve zprávě Social Watch upřesňuje potřebu zlepšovat společenský dohled v Hondurasu. Loni se bojovnicím za práva žen podařilo prosadit do rozpočtu prvky, které umožní zohledňovat a financovat specificky genderové otázky, nicméně tyto články nebyly nakonec uplatněny. Příslušné zákony byly předány institutu Credimujer, který uděluje půjčky venkovským ženám, ale opět se neschválil žádný podpůrný rozpočet. Podle zákona se musí 5 procent přesunutých peněz, které jdou obcím, vynaložit na programy pro ženy, ale tyto prostředky byly nakonec přesunuty do programu „lepšího života“, který vede prezidentova manželka.

V globálním měřítku vynesly do středu mezinárodní pozornosti daňové úniky a praní špinavých peněz „Panama Papers“, jenže rozhořčení ještě nutně nevede k činům. Například v České republice vláda „uvítala reformu globálních daňových ustanovení a standardů, které významně ovlivní schopnost vlád vybírat daně a zabrání účelovým přesunům zisků do zemí s výhodnějším daňovým systémem“. Jenže v národní zprávě Social Watch, kterou sestavil Tomáš Tožička, se dočítáme, že vláda sice souhlasí s tím, že by se rozvojové země měly účastnit vyjednávání o globálním daňovém uspořádání, ale že „nepodporuje snahy posilovat a rozšiřovat mandát Komise daňových expertů při OSN“, z níž by vzešel mezivládní orgán pro daňové otázky. Ministerstvo financí sice podporuje automatickou výměnu informací „mezi co nejvíce jurisdikcemi“, ale účast rozvojových zemí není nikde explicitně zmíněna. Ačkoli je boj s daňovými úniky jednou z vládních priorit, jen málo se snaží v této věci zakročit proti velkým korporacím.

„Důležitou výzvu efektivní implementace kroků nutných pro prosazení SDGs je nezbytné státní financování. To je podmíněné daňovou reformou, která by dávala prostor pro nezbytné sociální programy,“ píše se zprávě z El Salvadoru. Zdejší občanské organizace za poslední tři roky prosazovaly otázku daňové spravedlnosti, především potírání daňových úniků, které v roce 2013 činily odhadem 28 procent z celkového objemu daní.

Zatímco některé země trpí značnými daňovými úniky, jiné zkrátka nevybírají dostatečně vysoké daně. Například v Guatemale jsou celkové vládní příjmy okolo 11 procent HDP, což

je nejméně z celého regionu. Situaci ještě zhoršují grantová zvýhodnění a daňové úlevy, tak jako paralelní finanční systém, který usnadňuje daňové podvody a úniky. Z toho plynou rozpočtové deficity, které se musí sanovat zadlužováním. Sociální výdaje jsou brány jako druhořadé; zatímco drobní farmáři dostávají jen 141,49 dolaru ročně na hlavu, například policie a armáda dostávají z rozpočtu více než 9 procent HDP.

V Paraguayi, jak píše Verónica Serafini Geoghegan z Decidamos, jsou slabé výběry důsledkem implicitní a někdy také explicitní dohody, kdy jsou práva občanů (na zdravotní péči, vzdělání, bydlení, bezpečí apod.) nezajištěna a boj proti nerovnostem, korupci a masivní chudobě je nemožný. Celou infrastrukturu opět financuje dluh. Stavějí se silnice, ale tak, aby vyhovovaly zájmům velkých zemědělských vývozců. Když přijde varování Světové banky, že dluh začíná být neudržitelný, uzavřou se PPP. Potíž s PPP je ta, že často znamenají pro stát náklady vně schváleného rozpočtu. „PPP jsou netransparentní a vládní garance soukromých projektů není nikde jasně vedena ani kontrolována, což v budoucnu bude jen posilovat nerovnosti.“

Nerovnosti

Nerovnosti, které se mnohdy spojují s neférovým daňovým systémem a jinými strukturálními asymetriemi (mocenskými, přístupem ke zdrojům) se jako překážka objevují v řadě zpráv. Dokonce i ve Finsku, jehož systém distribuce příjmů bývá vnímán jako nejlepší na světě, hlásí nevládní organizace sdružené v koalici KEPA pro Social Watch, že naplnění SDG 10 (Snížení nerovnosti) bude „problematické“, protože „nerovnost se v posledních letech zdvojnásobila“. A tedy „snížení chudoby ve Finsku na polovinu do roku 2030 bude dosti náročné, vzhledem k tomu, že 17 procent obyvatel čelí riziku chudoby a sociálního vyloučení“.

V postkoloniální Keni občané dodnes čelí nerovnostem zakotveným v kolonialismu. Ve zprávě keňské Social Watch, kterou sepsali Edward Oyugi (Sodnet) a Oduor Ongwen (SEATINI) se píše: „Vše se řídilo touto logikou: rozvojová politika se musí řídit regionální distribucí takzvaných aktivit s vysokým ekonomickým potenciálem. Tak se veškerá distribuce zdrojů stočila do zelených částí země, protože zemědělství bylo nadále hlavním motorem koloniálních i postkoloniálních ekonomik. Z toho logicky vyplývá, že lepší silnice, kvalitní a dobře vybavené školy, lepší zdravotnická zařízení a celá váha státně-byrokratické hegemonie společně vytvořily linii, kterou bylo možné obhájit celkově nerovný vývoj a hluboce zakořeněné nerovnosti ve společnosti. Tyto faktory nyní přispívají k ohromné nerovnosti, která uniká pozornosti washingtonských multilaterálních institucí, které hodnotí ekonomický rozvoj země.“

Podobný vzorec nacházíme v thajské zprávě: „Soběstačnost komunit se na venkově zhoršila, navíc ubývá místních zdrojů, které jsou zásadní pro přežití a jako výrobní prostředky. S tím, jak postupuje zemědělský průmysl, musí farmáři žít na vlastní půdě jako

zaměstnanci koncernů nebo dokonce jako smluvní zaměstnanci. Nadnárodní korporace nemilosrdně ničí půdu těžbou a intenzivním využíváním. Lidé na venkově se stávají velkou zásobárnou snadno nahraditelné pracovní síly, která pracuje za méně než minimální mzdu bez jistot.“

Ve zprávě se dále píše: „Současné vládní plány staví na velkých projektech, které mají zajistit zdroje, palivo, energie a dopravu průmyslu ve městech. Důsledkem bude dlouhodobá degradace, nebude se totiž reprodukovat ani práce, ani prostředí. Co se týče pracovní síly, současné rodiny nemají prostředky ani na to, aby uživily a vychovaly další generaci kvalifikovaných dělníků a informovaných občanů. Děti ztrácí již v prvních letech schopnost se učit a těžko se tak kvalifikují. Pokud jde o prostředí, intenzivní extrakce zdrojů má za následek degradaci prostředí a konflikty: průmyslové zemědělství vyčerpává půdu tak rychle, že se nestačí regenerovat. Malí farmáři jsou tlačeni do užívání chemických látek, které způsobují biofyzické přetížení, znehodnocení půdy, na které průmysl reaguje dalším odlesňováním.“

„Sociální vztahy na cestě k rozvoji se staly vztahy hodnotovými,“ uzavírají autoři zprávy. „Občansko-státní plitika (Pracha-Rath) paradoxně vytvořila sdílenou agendu vlády a průmyslově-korporátního komplexu a umožnila, aby se zájmy korporací a průmyslu – nikoli společnosti a občanů – staly základem rozvoje.“

Na Filipínách „při pohledu na ekonomickou geografii země jasně vidíme značně nerovný rozvoj a nerovnou distribuci bohatství a příjmů. Největší města si zabírají většinu zdrojů. Manila spolu se středním Luzonem a Calabrazonem spolknou polovinu až dvě třetiny HDP. Bohatnou na úkor regionů, jako jsou Bicol, Východní Visajské ostrovy, Cagyuanské údolí a především Mindanao. Není divu, že vklady malých střadatelů daleko od metropolí stejně končí v sejfech bank v Manile, odkud putují k velkým věřitelům, kteří investují raději do rozvinutých oblastí.“

V Hondurasu z celkových 8 milionů obyvatel činí 2,2 milionu venkovské ženy. Dvě třetiny z nich trpí chudobou a více než třetina žije v extrémní chudobě vinou nedostatku půdy (přístup k ní má jen 12 % z nich) nebo k půjčkám (na ty dosáhne jen 11 %). Půdu mají v rukou vývozci zemědělských produktů, zatímco malí farmáři mají v průměru k dispozici méně než dva hektary. Nikoho asi nepřekvapí, že má Honduras rovněž nejvyšší počet sebevražd ze zemí, které nejsou ve válce: na 100 000 lidí v roce 2014 připadalo 90 sebevražd. V roce 2015 jich bylo méně, 68, ale tento „úspěch“ je nejspíš především důsledkem změn, které umožňují policii nezveřejňovat podrobnosti o případech.

Spojené státy americké mezi státy OECD představují jednu ze zemí s nejvyšší společenskou nerovností. Zatímco na domácí půdě sledujeme po roce 2008 rychlejší oživení než v Evropě, zpráva Social Watch varuje, že „95 % příjmů z oživení míří k 1 procentu nejbohatších.“

Rozdíly se jeví jako ještě výraznější, když bereme v potaz rasová a genderová rozlišení. V roce 2013 byla majetková propast mezi černými a bílými Američany nejhlubší od roku 1989, kdy majetek bílých domácností představoval třináctinásobek mediánu černošských domácností. Účast na trhu práce se mezi ženami nezvýšila (v hlavní věkové kategorii) od roku 2000, což je situace mezi rozvinutými zeměmi nebyvalá. Tento trend lze do jisté míry přičíst nedostatku vstřícné politiky vůči matkám.

Především je třeba jednat v oblasti politiky zaměstnanosti a příjmů. Zde nacházíme alespoň nějaký pozitivní vývoj. Protože s výjimkou federálních smluvních zaměstnanců nebyla zvýšena minimální mzda nad národní minima, v roce 2011 byl přijat regulační zákon, který nyní právě nabyl účinnosti a který nutí firmy, aby zveřejnily rozdíl příjmů mezi zaměstnavateli a svými zaměstnanci.

Federální fiskální politika tak jeví jisté progresivní známky, nicméně jednotlivé státy více daňově zatěžují chudé rodiny než nejbohatší poplatníky. Zaznívá kritika, že se jedná o zatlačování nízkopříjmových rodin ještě hlouběji do bahna chudoby a zvyšování pravděpodobnosti, že budou v budoucnu závislé na státní podpoře – která je sama podfinancovaná – a tím budou zcela vyčleněni.

Pokud si chtějí Spojené státy na globálním poli obhájit své odhodlání snižovat nerovnost mezi zeměmi, budou muset výrazně přebudovat svou vlastní ekonomickou strategii. Současný kurs prosazování obchodně-investičních smluv, z nichž zatím poslední jsou Trans-pacifická smlouva o partnerství (TPP) a Trans-atlantická smlouva o obchodní spolupráci a partnerství (TTIP), posiluje koncentraci zisků v konglomerátu firem se sídlem v USA, který spravuje ochranu značky, marketing a otázky intelektuálního vlastnictví v několika řetězcích. Slabá finanční regulace, která umožnila socializaci ztrát v době krize a privatizaci zisků v době růstu, je také významným faktorem.

Násilí a konflikt

Není překvapivé, že za hlavní překážky udržitelného rozvoje jmenují koalice občanských organizací ze Súdánu, Palestiny a Afghánistánu právě pokračující konflikty. V súdánské zprávě od Madaniho Abbase Madaniho a Niemata Kuku Mahameda se píše, že zásadní je „zajištění míru, řešení konfliktů a mezinárodní spravedlnost za účasti žen v uprchlických táborech a mezi běžnými lidmi v zasažených oblastech.“

Palestinská zpráva od Sociálního a ekonomického monitoringu (al Marsad) jednoznačně tvrdí, že „izraelská okupace je primární a absolutní překážkou jakéhokoli pozitivního vývoje nebo spravedlnosti pro Palestince.“ Palestinská občanská společnost nicméně kritizuje i vlastní správu státu. „Na druhou stranu, palestinské úřady jsou stále strukturálně problematické, staví na růstu a investicích, nikoli udržitelnosti a spravedlnosti. Genderovou propast se nedaří překonávat vinou zákonů, které zakazují ženám pracovat mimo domov.“

Pokud jde o spravedlivé vybírání daní a distribuci služeb, hlavní tíhu nesou na bedrech občané a zaměstnanci, ne prominentní firmy a investoři.“

Abdul Sami Zhman ze Spolupráce pro mír a rozvoj (CPD) vysvětluje, že v Afghánistánu přidali do Rozvojových cílů tisíciletí „mír a bezpečí“ jako devátý cíl, „aby byla zjevná role, jakou mír a bezpečí hraje při prosazování dalších cílů.“ Poté, co vláda ztratila dvě desetiletí válkou, rozhodla se parametry upravit a časový horizont posunula na rok 2020. V zemi, která je natolik závislá na zahraniční pomoci, aby mohla zajistit základní služby, „je takový rozdíl mezi globálním a lokálním rozvrhem matoucí a může odvádět pozornost od Agendy udržitelného rozvoje 2030.“

Pro některé jsou konflikty nicméně dobrý obchod. „Od roku 2001 rostl vývoz zbraní a vojenského materiálu z Česka, až v roce 2014 dosáhl hodnoty 487 milionů dolarů,“ píše se v české zprávě. „Vedle odprodeje starého materiálu z doby studené války se v těchto číslech odráží také renesance zbrojního průmyslu v devadesátých letech. Za tento nárůst přitom můžeme děkovat především obchodu s nedemokratickými a diktátorskými režimy.“

V Itálii podle Soana Tartory, Jasona Nardiho a Tommasa Rondinella došlo k trojnásobnému nárůstu vývozu zbraní v roce 2015, „kdy se dostal na rekord okolo 8,2 miliardy EUR, nejvíce od 2. světové války. Itálie přitom obchoduje i s válčícími zeměmi, ačkoli je to protizákonné.“

Statisíce lidí den co den riskují životy, aby unikly bojům a diktatuře. Tato takzvaná „uprchlická krize“ má údajně zničující dopady na Evropu, méně se ale píše o dopadech na sousední státy jako je Jordánsko, kde v tuto chvíli pobývá více než 1,3 milionu Syřanů; Syřané nyní údajně představují až 20 procent lidí žijících v Jordánsku, takže Jordánci jsou v některých částech země národnostní menšinou. Výsledkem je „intenzivní tlak na jordánskou ekonomiku, hostitelské komunity, fiskální situaci i veřejné služby, který není dostatečně kompenzován podporou mezinárodního společenství.“

Ve zprávě o Libanonu dochází arabská nevládní organizace Síť pro rozvoj (ANND) k závěru, že „navzdory nedostatku přesných statistických dat o syrských uprchlících v Libanonu určité závěry vyvodit můžeme: předpokládáme negativní dopad na životní prostředí, větší nejistotu a její dopad na investice, odliv mozků, deregulaci infrastruktury, politickou nestabilitu, hrozbu pro sociální soudržnost a nárůst xenofobie a rasistických sklonů, tlak na trh práce apod. Tyto faktory musíme brát v potaz při úvahách a snahách adaptovat komplexní a odpovídající odpověď na tuto krizi.“

Mezinárodní společenství, státní a nestátní sponzoři a příslušné agentury nejsou schopny plnit sliby dané na mezinárodních konferencích. Podle ANND je tomu tak proto, že „nemají důvěru v integritu a schopnost libanonských institucí situaci zvládnout. Politická krize v Libanonu poškozují jeho pověst jakožto demokracie s efektivními kontrolními mechanismy. To je ostatně hlavní argument mezinárodních aktérů pro obcházení národního systému; zpochybňují rozhodující roli národního státu. Z toho vyplývá

nedostatek koordinace a nekoherentní politiky, plýtvání zdroji a energií, netransparentnost a jen omezené dopady rozhodnutí.“

Svetlana Aslanyan z Centra pro rozvoj občanské společnosti, partnera Social Watch v Arménii, hlásí, že trvajícím konflikt mezi Arménií a Ázerbájdžánem o Náhorní Karabach „přináší nejistotu a nechť mezinárodní komunity v zemi investovat. Od získání nezávislosti na Sovětském svazu v roce 1991 opustilo zemi více než 1 milion lidí, což je téměř třetina obyvatel, především za prací.“

Do Dominikánské republiky přišly statisíce přistěhovalců ze sousedního Haiti. Ruth Paniague z Fundación Étnica píše, že po turbulentních letech zavedla vláda v letech 2014 a 2015 proces regulace přistěhovalectví, který pomáhá asi 288 000 migrantů bez dokumentů (asi 3 % celkové populace) dosáhnout na základní služby a práci a tím pádem snižuje počet lidí pod hranici chudoby.“ Relativně k celkové rozloze je to podobné, jakoby Německo legalizovalo přes 2 miliony uprchlíků, a to je Dominikánská republika podstatně chudší zemí, než Německo.

Kdo velí?

Když nevládní organizace doporučují Mexiku, jak postupovat v prvním roce implementace Agendy 2030, kladou nemalý důraz na potřebu široké participace na diskuzi a formulování národního implementačního plánu a nástrojů a mechanismů jeho měření, monitoringu a kontroly. Zdůrazňují také, že během prvního roku je nutné rozšiřovat a vysvětlovat Agendu 2030 mezi občany a perfektně ji musí znát úředníci na všech úrovních správy. Současně by ale měla být sdělná i pro občany.

Při propagaci Cílů udržitelného rozvoje (SDGs) se nevládní organizace obvykle nejprve potýkají s otázkou, komu své názory a požadavky směřovat. V Německu se kancléřka Angela Merkelová veřejně k této agendě přihlásila, dala všem ministerstvům za úkol, aby s Cíli sladila své agendy a začala debatu o tom, jak SDGs přizpůsobit německé realitě. To je ale spíše výjimka.

Pablo Martínez Osés ze španělského Colectivo La Mundial hlásí, že podpora pro Agendu 2030 je ve Španělsku omezená, což je dáno „zužujícím se prostorem pro rozvojovou spolupráci. Ani ministerstvo zahraničí, ani jiný vládní orgán se nepostavily za prosazování SDGs a překonávání překážek, které jim stojí v cestě.“ Španělská Social Watch se domnívá, že „podpora Agendy 2030 by nutně mířila k transformaci, k větší rovnosti a politikám v zájmu férovosti a udržitelnosti. Proto by nutně narážela na současnou politiku, která se zcela vyčerpává tlakem na úspory a export.“

Kanadské centrum pro alternativní politiky tvrdí, že „nově zvolená, liberálně orientovaná federální vláda, se přihlásila k práci na naplnění cílů stanovených v Agendě 2030, „jak doma, tak v zahraničí.“ Jenže tato vláda zdědila zemi, kterou výrazně ovlivnily konzervativní

ekonomické politiky posledního desetiletí. Bude muset řešit problémy spojené s omezením vládních pravomocí, sociální a příjmovou nerovností a ekonomik, která staví na hromadění majetku namísto investice do mezd, a v této perspektivě prosazovat SDGs.“

Kyperští političtí představitelé se k Agendě 2030 hlásili poměrně jednoznačně a oficiální narativ zní, že kyperská politická reprezentace chce SDGs prosadit a co nejlépe uvést do praxe. Ve skutečnosti se ale vykonavatelem SDGs stává oddělení životního prostředí při Ministerstvu zemědělství. Podle zprávy CARDEtu „neexistuje žádný výkonný tým pro meziresortní koordinaci mezi ministerstvy a jurisdikcemi, nikdo nevytváří koherentní strategii pro naplňování Cílů, neříká, jestli se zaměří spíše lokálně nebo na mezinárodní pole, nikdo věc nekonzultuje s občanskou společností (CSO) ani nedává příklady dobré praxe pro ministerstva. Samotné ministerstvo zemědělství navíc krátce po deklaraci, že bude prosazovat SDGs, učinilo velmi sporné rozhodnutí, kdy vyčlenilo část národního parku pro rozvoj turismu a udělilo licence těžkému průmyslu v blízkosti rezidenčních oblastí a započala jednat v rámci Trialogu EU o sporné těžební legislativě.“

Značnou podporu má Agenda 2030 ve Švýcarsku, kde ji vláda prohlásila za „nový univerzální rámec“ své politiky s ohledem na blahobyt občanů i udržitelný ekonomický rozvoj doma i v zahraničí. Na druhou stranu, v říjnu 2015, tedy tři týdny po jejím přijetí, oznámila vláda výrazné výdajové škrty, včetně škrtu 115 milionů švýcarských franků v rozpočtu pro rok 2016 na mezinárodní spolupráci. „Tyto úspory jsou na úkor chudých a země se stále více vzdaluje slibovanému cíli 0,7 % HDP na rozvojovou spolupráci,“ říká Alliance Sud.

V Súdánu „nedostatečné povědomí o Cílech udržitelného rozvoje mezi politiky, občanskými organizacemi a v masových médiích má na občanskou angažovanost negativní dopad a účast na politickém rozhodování bude nejspíš velmi nízká.“ Podobně ANND hlásí, že „Libanon nemá žádnou národní strategii vývoje národního ekonomického plánu nebo strategii snižování chudoby. V posledních deseti letech prosazovala různá libanonská ministerstva sektorální politiky na podporu vybraných udržitelných cílů a jednotlivé implementační plány. Schází komplexní sektorální a geografické přístupy. Vidíme jen jednotlivé intervence se zaměřením na úzce vymezený problém a skupinu. Schází také inkluzivní, participaci podněcující mechanismy.“

V El Salvadoru vznikla Národní rada pro udržitelný rozvoj. Sestává z představitelů vlády, OSN, občanské společnosti a soukromého sektoru. V Jordánsku podle Centra ekonomických a informačních studií ve Phoenixu „dosud vláda neučinila žádné konkrétní kroky směrem k realizaci SDGs a procesu se nechopila žádná specifická pracovní skupina, instituce nebo ministerstvo; pozorujeme nedostatek institucionálních kapacit stejně jako nedostatek politické vůle.“

Z Egypta máme zprávy od Egyptského centra pro ekonomická a sociální práva: „egyptskou vládní politiku udržitelného rozvoje vystihuje především absence detailního plánu, jak

dosáhnout klíčových cílů, především tedy snížení chudoby a nezaměstnanosti, vypořádání se s neformálním sektorem a vytvoření potřebných indikátorů. Spolu s nejasností, jakými mechanismy se budou Cíle implementovat, a nekoherencí tak vzniká určitý zmatek, přestože nějakou základní strategii vyzorovat lze. Indikátory pro měření Cílů ukazují, že se vláda stále drží neoliberálního přístupu, který příliš závisí na rozvoji soukromého sektoru a počítá s ním jako se zdrojem prostředků pro rozvojové cíle. Například vláda ve snaze snížit deficit nezvyšuje daně firmám, ale zvyšuje DPH. Současná strategie se vedle toho významně liší od předchozích několika strategií a není asi překvapivé, že ani jedna nebyla projednána v parlamentu.

Belgická federální vláda, místní vlády i obce se mají společně podílet na národní strategii naplňování SDGs. Meziřesortní komise pro udržitelný rozvoj (IMCSD) má mandát k následné implementaci této strategie. Dílčí strategie mají také federální vláda a tři regiony. „Nelze tvrdit, že by se v Belgii nic neudělalo,“ hlásí 11.11.11. do komunikační sítě Social Watch. „Jenže, půjde-li to dál tímto tempem – uvědomme si, že první rok implementace SDGs je již za námi – můžeme si nechat jen zdát o tom, že bychom učinili první kroky k implementaci ve smyslu politických činů v roce 2017. Toto tempo nás jako nevládní organizaci znepokojuje. Belgie se do toho měla pustit naplno. Parlament již v roce 1997 přijal zákon o koordinaci federální politiky udržitelného rozvoje. V něm stojí, že federální vláda má vytyčit plán pro udržitelný rozvoj a brát v potaz také dlouhodobý výhled a mezinárodní závazky. Agenda 2030 se přeci snadno mohla stát součástí tohoto akčního plánu. Zákon také jasně stanovuje, že plán by měl být hotový do roka po ustavení nového parlamentu. Takže měl být hotový v říjnu 2015. Meziřesortní komise pro udržitelný rozvoj (ICSD) připravila návrh jeho znění, ale ten je už více než rok zablokovaný.“

Měřítka pro měření pokroku již v Itálii existuje: „V roce 2013, po důkladném participačního procesu, přijala Itálie soubor ukazatelů pro měření spravedlivého a udržitelného blahobytu (BES).“ BES umožňuje analýzu na venkovské a městské úrovni a v akademickém světě je nyní základem pro měření blahobytu. Nicméně, vláda nerozhodla, který orgán bude zodpovědný za strategie udržitelného rozvoje a podávání národních zpráv, jak je požadováno v Agendě 2030.

Jihokorejská Občanská koalice pro ekonomickou spravedlnost (CCEJ) uvádí, že „Komisi pro udržitelný rozvoj (SDC) ustavil prezident v roce 2000 a následně byl přijat Zákon o udržitelném rozvoji v roce 2007. Mezi lety 2000 a 2008 jednala SDC jako prezidentův poradní sbor a vláda spolu s národním shromážděním spolupracovaly na strategiích implementace udržitelného rozvoje. V roce 2010 byl zákon nicméně značně oslaben a komise převedena pod Ministerstvo životního prostředí. Vznikající pětileté plány udržitelného rozvoje se tak nadále soustředí na oblast životního prostředí a ne na obecnější otázky.“

Nepálské instituce byly na proces poměrně dobře připraveny a byla vypracována předběžná zpráva o specifických cílech a indikátorech s hlavičkou Vision 2030. Jenže poté

zemi v roce 2015 zasáhlo ničivější zemětřesení, které nejenže spojlo veškeré „rozvojové“ finance, ale odstraňování jeho následků si žádá dalších 8 miliard dolarů. Podle zprávy Nepálského hnutí za rekonstrukci venkova, země „čelí obrovskému problému robustní centralizace, kdy restrukturalizace státu skrze novou ústavu povede k potlačení místních orgánů a znemožní participaci lidem. Krom toho bude komplikovat smysluplnou globální spolupráci ve prospěch rozvoje, naplnění SDGs a „graduování“ do roku 2022.“

„Graduování“ v rozvojovém žargonu označuje stav země, kdy je převedena z kategorie nejméně rozvinutých mezi rozvojové. Nejméně rozvinutých zemí (Least developed countries – LDCs) je podle OSN v současnosti 48. Podle nevládní organizace LDC-Watch, „nejméně rozvinuté jsou země se zvláštními potřebami, jsou výjimečně zranitelné a vyžadují tak zvláštní pozornost při implementaci SDGs. LDCs necharakterizuje jen nízký příjem, slabý rozvoj obyvatelstva a ekonomická zranitelnost, ale také geografické a environmentální potíže, které se týkají například zemí bez přístupu k moři (Landlocked Developing Countries) nebo malých ostrovních států (Small Island Developing States). V takových zemích nyní žije 30 procent světové populace, která trpí hladem a podíl úmrtí spojených s přírodními katastrofami v takových zemích dosahuje 67 procent celosvětových obětí. Cíle udržitelného rozvoje jsou univerzální, proto nelze vynechat ani takové země. Aby dosáhly SDGs, je nutná spolupráce místních vlád, posilování pozitivních globálních vazeb a zapojení lidí.“

Zcela jiná institucionální potíž se objevuje ve Středoafričské republice, kde SDGs platí za další moudrý nápad, který se někdo snaží prosadit zvenku. „O SDGs se tu mluvilo, když v zemi zuřila válka,“ píše Clotaire Rodonne Siribi, pastor a vůdce Groupe d'Action, de Paix et de Formation pour la Transformation. „Tyto cíle se nijak vážně neintegrují do vládních plánů. V tuto chvíli má země adaptovat SDGs, Istambulský akční plán pro nejméně rozvinuté země a Agendu 2063, kterou prosazuje Africká unie. Jak bychom to všechno mohli synchronizovat do jednoho národního plánu? Pokud se bude mezinárodní společenství striktně držet pravidel, Středoafričská republika nesplní ani jeden z Cílů udržitelného rozvoje, tak jako tomu bylo v případě Rozvojových cílů tisíciletí.“

Héctor Béjar shrnuje zprávu Social Watch o situaci v Peru a dochází k závěru, který by se hodil také na jiné země: „Rostoucí ekonomika se svými úspěchy a potížemi, ve které dochází k poklesu monetární chudoby, ale nárůstu té víceúrovňové, která čelí významným environmentálním problémům, v níž bohatne vyšší střední třída a roste počet bohatých. Tak jako jiné ekonomiky vycházející z exportu zemědělských produktů se potýká s obchodem s drogami, s lidmi, pašováním a korupcí prolezlou politickým systémem. Zlepšil se oběh peněz nebo telefonní spojení. Životní úroveň a veřejná bezpečnost se ale zhoršují. Korupce uchvátila demokracii. Zločin přebírá vládu nad ulicemi i celými městy. Je stále více občanských organizací, ale ty musí čelit stále silnější diskriminaci a útlaku. Cesta k naplnění Agendy 2030 je bahnitá a plná překážek.“

Nový cíl k odstranění chudoby: Vítaná změna paradigmatu

Roberto Bissio, Social Watch

Primární cíl v nové agendě udržitelného rozvoje je velmi ambiciózní a nastavuje mezinárodnímu společenství laťku poměrně vysoko: je jím odstranění chudoby po celém světě, ve všech jejich podobách.

Odstranění chudoby je implicitně přítomné již v Chartě OSN z roku 1945, v jejíž preambuli se dočteme o odhodlání „podporovat sociální pokrok a zlepšovat životní úroveň ve větší svobodě“. Všeobecná deklarace lidských práv prohlásila „zbavení strachu a nouze“ za „nejvyšší cíl lidu.“ V roce 1973 Robert McNamara, tehdejší prezident Světové banky, na setkání hlavních představitelů SB v Nairobi nastínil konkrétní cíl:

„Měli bychom se zasadit o odstranění absolutní chudoby do konce tohoto století. V praxi to znamená vymýcení podvýživy a negramotnosti, snížení dětské úmrtnosti a zvýšení očekávané délky dožití v rozvojových zemích“.¹

McNamara zcela jasně odkázal na vztah mezi chudobou a nerovnostmi:

„Navzdory tomu, že v posledním desetiletí bezprecedentně rostl hrubý domácí produkt rozvojových zemí, nejchudší v těchto zemích pocítili jen nepatrné zlepšení. Až 800 milionů lidí – tedy 40 % z celkových 2 miliard – žije z příjmů odhadovaných podle americké kupní síly na 30 centů denně, jsou podvyživení, negramotní a žijí v nezdravém prostředí. Trpí chudobou v absolutním smyslu toho slova.“²

Abychom čelili tomuto problému, měly se podle McNamary rozvinuté země zavázat, že zvýší míru rozvojové spolupráce na 0,7 % jejich hrubého domácího produktu, jak již přislíbily v rezoluci Valného shromáždění OSN z roku 1970, a že usnadní přístup rozvojových zemí na trhy. Tím by se měly vyřešit vnitřní nerovnosti v daných zemích, například pomocí pozemkové reformy, protože absolutní chudoba je v prvé řadě problém venkova.

Do konce dvacátého století se nepodařilo splnit ani jeden z těchto cílů. Jen hrstka rozvojových zemí se mohla vypořádat s nerovnostmi (a ty, které se vypořádaly, byly

---

1) McNamara (1973).

2) Ibid.

v následujících letech vedeny jako ekonomické „zázraky“), v oblasti obchodu se nesnížily dotace zemědělství zemí Severu a mimotarifní překážky pro výrobky z rozvojových zemí. Rozvojová spolupráce – až na pár výjimek – nedosáhla ani poloviny slibovaných 0,7 % z hrubého národního důchodu (HND). V Miléniové deklaraci z roku 2000 se proto odhadoval počet lidí v absolutní chudobě, v dnešním úzu „extrémní chudobě“, na 1 miliardu. V Deklaraci, kterou jednohlasně přijaly všechny členské státy OSN, nacházíme příslib, že „nezanedbáme jedinou příležitost osvobodit naše druhy, muže, ženy a děti, ze zničujících a lidskou důstojnost popírajících životních podmínek extrémní chudoby, kterými jich dnes trpí více než miliarda.“³ Rozvojové cíle tisíciletí přitom neměřily k odstranění chudoby, ale jen ke „snížení podílu lidí, jejichž příjem činí méně než jeden dolar denně, lidí, kteří trpí hladem, a lidí, kteří nemají přístup k pitné vodě nebo si ji nemohou dovolit, do roku 2015.“⁴

Základ pro tento příslib se později přesunul k roku 1990, kdy se do něj započítalo 400 milionů Číňanů, kteří byli k roku 1990 zbaveni zátěže extrémní chudoby; toto číslo bylo do shrnutí zařazeno. K roku 2015 činí tedy počet lidí žijících z méně než 1,90 dolaru denně (což je aktualizovaná hranice extrémní chudoby, kterou Světová banka vyhlásila v říjnu 2015) stále přes 900 milionů lidí, ale vlivem nárůstu populace se podíl lidí žijících v extrémní chudobě přesto snížil na polovinu. Cíl byl tedy údajně splněn.

V roce 2013, dávno před tím, než byly dohodnuty Cíle udržitelného rozvoje (SDGs), oznámil prezident Světové banky Jim Yong Kim, že novým, „velmi ambiciózním“ cílem jeho instituce je „odstranění extrémní chudoby do roku 2030.“⁵ Jednalo se podle něj o „jedinečnou příležitost“ a „šanci vůbec poprvé vymazat extrémní chudobu v průběhu jedné generace.“⁶

„Odstraněním“ extrémní chudoby Světová banka ve skutečnosti míní její snížení pod 3 procenta; nejedná se tedy o tak ambiciózní plán, jak by se mohlo zdát. Podle vlastního odhadu Světové banky bylo chudých pod hranicí 1,9 dolaru na den již v roce 2015 méně než 10 procent. Pokud zůstanou současné míry růstu a nerovnost se nebude zhoršovat, mohlo by se dosáhnout cíle před rokem 2030 (s tím, že extrémní chudoba v subsaharské Africe by zůstávala na 15 %)⁷ – bez výraznější snahy nebo změn v současných politikách. Vedle toho, když se míra rozvoje sníží, lze cíle dosáhnout jen o něco lepší distribucí příjmů.

Proto se na setkání diplomatů v New Yorku o Agendě 2030 podařilo díky tlaku občanské společnosti protlačit ambicióznější cíl, díky kterému formulovali 1. cíl udržitelného rozvoje

3) OSN (2000).

4) Ibid., odstavec 19.

5) Kim (2013).

6) Ibid.

7) Světová banka (2015).

(SDG 1) jako výzvu k „odstranění chudoby všude na světě, ve všech podobách“. V této formulaci můžeme jasně číst, že se nejedná výlučně o země, kde jsou nízké příjmy.

Cíl udržitelného rozvoje 1

- 1.1 Do roku 2030 odstranit extrémní chudobu všude na světě; extrémní chudoba je v současnosti definována jako život za méně než 1,25 dolaru na den
- 1.2 Do roku 2030 snížit alespoň o polovinu podíl mužů, žen a dětí všech věkových kategorií, kteří žijí v chudobě tak jak je definována v národní legislativě
- 1.3 Zavést na úrovni států vhodné systémy sociální ochrany pro všechny včetně nejpotřebnějších, a do roku 2030 rozšířit jejich dosah na většinu chudých a ohrožených
- 1.4 Do roku 2030 zajistit, aby všichni muži a ženy, zejména chudí a zranitelní, měli stejná práva v přístupu k ekonomickým zdrojům i základním službám, na vlastnictví a možnost nakládat s půdou a stejná práva na další formy vlastnictví, dědictví, přírodní zdroje, příslušné nové technologie a finanční služby, jako například mikrofinancování
- 1.5 Do roku 2030 posílit odolnost chudých a zranitelných a zmírnit jejich zranitelnost před extrémními klimatickými jevy a jinými ekonomickými, sociálními a environmentálními otřesy a pohromami
- 1.a Zajistit výraznou mobilizaci prostředků z různých zdrojů, mimo jiné i dokonalejší rozvojovou spoluprací, a zajistit tak přiměřené a předvídatelné prostředky pro rozvojové země – zejména nejméně rozvinuté – na zavádění programů a politik na odstranění chudoby ve všech jejích formách
- 1.b Vytvořit výrazné politické strategie na národní, regionální i mezinárodní úrovni, založené na genderově citlivých rozvojových strategiích na podporu chudých, které povedou ke zrychlení investic do opatření na odstranění chudoby

Pokud jde o Cíle, extrémní chudoba v pojetí Světové banky se stala cílem primárním, zatímco druhým je slib, že všechny země „do roku 2030 sníží přinejmenším na polovinu počty mužů, žen a dětí všech věků, kteří žijí v chudobě, jak ji definují jednotlivé země.“

Členské státy se tak zavázaly, že se budou stejně tak věnovat chudobě v „bohatých“ zemích jako v těch „chudých“, což byl cíl obsažený v rezoluci Sociálního summitu z roku 1995, ale nebyl mezi Rozvojovými cíli tisíciletí.⁸ Například podle metody výpočtu chudoby amerického statistického úřadu bylo v roce 2015 chudých 46,7 milionu Američanů, tedy

---

8) “Zavazujeme se, že ve světě odstraníme chudobu pomocí rozhodných akcí národních vlád a mezinárodní spolupráce; jedná se o etický, sociální, politický a ekonomický imperativ lidstva.” Příslib 2 Světového summitu o sociálním rozvoji, OSN (1995).

15 % obyvatel.⁹ Evropská unie odhaduje, že celkem 120 milionů lidí (24 % jejich obyvatel) čelí hrozbě chudoby a sociálního vyloučení, což zahrnuje každé čtvrté dítě a každého pátého obyvatele staršího 65 let.¹⁰ Chudoba rovněž sužuje šestnáct procent obyvatel Japonska.¹¹ V řadě bohatých i chudých zemí chudoba vzrostla po finanční a ekonomické krizi roku 2008 a následných politikách austerit (politika omezování státních výdajů především do sociálních oblastí). Aby se podařilo tento trend zvrátit a snížit chudobu na polovinu během dalších patnácti let, bude nutná zásadní revize současných politik.

V Cílech se sice uvádí „chudoba ve všech podobách“, ale Víceúrovňový index chudoby (Multidimensional Poverty Index - MPI) mezi navrhované indikátory nepatří. MPI počítá Oxfordská iniciativa pro boj s chudobou a lidský rozvoj¹² a byl použit ve Zprávách o lidském rozvoji UNDP od roku 2010. Světová banka ve své studii chudoby připouští, že MPI „je jednou z možných implementací“ Cíle 1.2 a že „požadavek harmonizovaného, víceúrovňového uvažování o chudobě na úrovni zemí i celého světa bude nejspíš stále hlasitější“.¹³ Kdyby se chudoba počítala s pomocí MPI, výsledky by nejspíš byly méně potěšitelné. Jak se píše ve studii „chudí bývají deprivováni současně na několika rovinách (...), člověka lze považovat za ne-chudého podle tradičních měřítek založených na příjmech a přitom tento člověk může čelit deprivacím v jiných rovinách.“

Tak jako Cíl 1.2, také Cíl 1.3 o sociální ochraně rozšiřuje definici chudoby a způsob, jak se k ní vztahujeme. Ve zprávě Stav potravinové nejistoty ve světě 2015, kterou publikovala Organizace pro výživu a zemědělství (FAO), se dočítáme:

„Systémy sociální ochrany byly dosud pro boj s hladem a chudobou zcela zásadní v celé řadě rozvojových zemí. Přímou přispívají k oslabování chudoby, hladu a podvýživy, protože zavádí určité příjmové jistoty, přístup k lepší stravě, zdravotní péči a vzdělání. Budeme-li posilovat kapacity lidí a oslabovat dopad šoků, sociální ochrana umožní chudým participovat na růstu, stanou-li se součástí pracovního procesu.“¹⁴

Tento cíl a jeho pozitivní „spillover“ efekt do národních hospodářství jsou stejně dobře platné pro země globálního Severu.

Rozvojová mašinérie v minulosti stavěla cíle boje proti chudobě na Jihu a posilování sociálního systému na Severu proti sobě, jakoby se vylučovaly. Když se Social Watch snažila tuto otázku, tedy zdokonalování sociální ochrany ve vlastních zemích, nastolil v roce 1995,

9) DeNavas-Walt/Proctor (2015).

10) Eurostat (2015).

11) The Economist (2015).

12) OPHI (2016).

13) Světová banka (2015).

14) www.fao.org/hunger/key-messages/en/ a FAO (2015).

ministryně z jedné ze skandinávských zemí odpověděla, že „pokud budete na tomto trvat, docílíte pouze snížení rozpočtu oficiální rozvojové pomoci (ODA), protože domácí problémy dostanou vyšší prioritu.“¹⁵

Ve skutečnosti se ale děje pravý opak. Tytéž společenské a politické síly, které se staví za vyšší výdaje na sociální zabezpečení, zdravotnictví a vzdělání v zemích OECD, hájí také výdaje na rozvojovou pomoc před výdajovými škrty. V posledních letech dokonce některé rostoucí ekonomiky jako je Čína nebo Brazílie uvedly do praxe rozsáhlé a úspěšné domácí programy boje proti chudobě a současně posilovaly spolupráci mezi zeměmi Jihu.

Podle Mezinárodní organizace práce (ILO) „základ pro sociální transfery je celosvětově dostupný na jakékoli úrovni rozvoje“¹⁶ a jejich implementace je tedy spíše otázkou politické vůle.

Cíl 1.4 dovršuje změnu paradigmatu tím, že se zmiňuje o „rovných právech“ – zahrnující v to i ta, která se vážou na půdu a zdroje v kontextu s chudobou. V této formulaci se odráží základní principy boje proti chudobě a ochrany lidských práv, které OSN přijalo v roce 1992: „Chudoba je sama o sobě naléhavou lidsko-právní otázkou. Je současně příčinou a důsledkem porušování lidských práv a také předpokladem pro jejich další porušování. Pro extrémní chudobu jsou charakteristická mnohá překročení občanských, politických, ekonomických, sociálních a kulturních práv, ale lidé žijící v chudobě krom toho bývají snižováni ve své důstojnosti a jedná se s nimi nerovně.“¹⁷

Cíl 1.5 o snižování zranitelnosti tváří v tvář katastrofám spojeným s klimatem upevňuje tento cíl v kontextu udržitelného rozvoje; lidé žijící v chudobě se stávají obětmi katastrof, k nimž nikterak nepřispěli.

Cíle 1.a a 1.b se zaměřují na prostředky implementace a jsou snad vágní, ale také koherentní a logické. Je nutné mobilizovat prostředky a v případě nejchudších států to znamená, že platit musí jejich nejbohatší druhové. Krom toho potřebujeme, aby vznikly odpovídající institucionální rámce tam, kde jsou nezbytné, pokud chceme například zajistit odpovídající zdanění bohatých a patřičné využití takto vybraných prostředků. SDG 1 se svými podcíli tak představuje významný odklon od konvenčního myšlení: vypořádává se s chudobou ve všech zemích a na všech úrovních a otevírá prostor pro alternativní měření chudoby jako je MPI, navíc spojuje chudobu s otázkou lidských práv a se změnou klimatu. Poukazuje na prostředky, které je potřeba využít, abychom mohli naplnit vytyčené cíle.

Pokračující debata o měření těchto závazků a možností jejich implementace se ale může stát obětí určitého zkreslení. Například cíl 1.b má vytvořit politické rámce pro rozvojové

---

15) Rozhovor s autorem.

16) ILO (2016).

17) OSN (2012), odstavec 3.

strategie zaměřené na pomoc chudým a genderově citlivé postupy, současný indikátor nicméně měří pouze veřejné výdaje na národní úrovni a přehlíží regionální a mezinárodní rozměr pomoci, který je nutně součástí cíle.

Po roce 2008 nastal krátkodobý nárůst ve vládních výdajích, brzy jej nahradily úsporné programy; Mezinárodní měnový fond (MMF) přesvědčoval vlády, ať škrtnají výdaje. Země si měly vybrat: buďto přijmou taková doporučení (mnohdy navázaná na možnost získat půjčky od MMF), nebo zvýší své příspěvky na boj proti chudobě v linii Agendy 2030.

V čtvrtletníku MMF Finance and Development z června 2016 najdeme článek od známých ekonomických analytiků MMF Jonathana Ostryho, Prakashe Lounganiho a Davide Furceriho o negativních dopadech úsporných politik.¹⁸ Tvrdí, že:

„/Ekonomové a politici/ přijali narativ, podle kterého mohou být fiskální omezení expanzivní (tedy rozšiřovat výkon ekonomiky a zaměstnanost), mimo jiné díky zvyšování důvěry soukromého sektoru a posilování investic. Ve skutečnosti ale fiskální konsolidaci obvykle provázely naopak propady ve výkonu (...). Samotné zvýšení nerovností, které liberalizace a austerit přinesly, může podryvat růst, který přitom neoliberalní agenda míní zvyšovat. Nyní víme, že nerovnost může snížit míru i trvání růstu.“¹⁹

Posilování ekonomiky a posilování boje proti chudobě a nerovnostem tak nakonec jdou ruku v ruce. Agenda 2030 sice přišla o čtyřicet let později, než by bylo záhodno, ale v ní obsažený cíl odstranění chudoby všude a ve všech jejích podobách nám otevírá možnost provést skutečnou transformaci a významně se posunout směrem ke spravedlnosti a udržitelnému rozvoji.

Odkazy:

Eurostat (2015): People at risk of poverty or social exclusion, Data extracted in December 2015.

http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/People_at_risk_of_poverty_or_social_exclusion

FAO (2015): The State of Food Insecurity in the World 2015. Rome

www.fao.org/publications/card/en/c/c2cda20d-ebcb-4467-8a94-038087fe0f6e/

ILO (2015): Social Protection: Affordability. Geneva.

www.social-protection.org/gimi/gess/ShowTheme.action?id=2526

Ostry, Jonathan D./Loungani, Prakash/Furceri, Davide (2016): Neoliberalism: Oversold? In: Finance & Development, Vol. 53, No. 2, June 2016.

18) Ostry et al. (2016).

19) Ibid.

www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2016/06/ostry.htm

Kim, Jim Yong (2013): *Within Our Grasp: A World Free of Poverty - World Bank Group President Jim Yong Kim's Speech at Georgetown University*, April 2, 2013.

www.worldbank.org/en/news/speech/2013/04/02/world-bank-group-president-jim-yong-kims-speech-at-georgetown-university

McNamara, Robert S. (1973): *The Nairobi speech. Address to the Board of Governors by Robert S. McNamara, President, World Bank Group, Nairobi, Kenya, September 24, 1973.*

http://www.juerg-buergi.ch/resources/Archiv/Entwicklungspolitik-Archiv/Dokumente-zur-Entwicklungspolitik/McNamara_Nairobi_speech.pdf

OPHI (bez datace): *Policy – A multidimensional approach.*

www.ophi.org.uk/policy/multidimensional-poverty-index/

The Economist (2015): *Japan's working poor – Struggling.* Printed edition of April 4, 2015.

www.economist.com/news/asia/21647676-poverty-worsens-more-japanese-work-non-permanent-contracts-struggling

United Nations (2012): *Guiding Principles on Extreme Poverty and Human Rights.* Geneva (UN Doc. A/HRC/21/39).

www.ohchr.org/EN/Issues/Poverty/Pages/DGPIIntroduction.aspx

United Nations (2000): *United Nations Millennium Declaration.* New York (UN Doc. A/RES/55/2).

www.un.org/Docs/asp/ws.asp?m=A/RES/55/2

United Nations (1995): *Resolution of the World Summit on Social Development.* New York (UN Doc. A/CONF.166/9 of 19 April 1995).

<http://www.un.org/documents/ga/conf166/aconf166-9.htm>

DeNavas-Walt, Carmen/Proctor, Bernadette D. (2015): *Income and Poverty in the United States: 2014.* Current Population Reports, P 60-252. Washington, D.C.: US Census Bureau.

www.census.gov/content/dam/Census/library/publications/2015/demo/p60-252.pdf

Cruz, Marcio/Foster, James/Quillin, Bryce/Schellekens, Philip (2015): *Ending Extreme Poverty and Sharing Prosperity: Progress and Policies.* Washington, D.C.: World Bank.

www.worldbank.org/en/research/brief/policy-research-note-03-ending-extreme-poverty-and-sharing-prosperity-progress-and-policies

32 | Snaha nenechat nikoho na holičkách si žádá zásadní změny fungování rozvojových agentur

---

Xavier Godinot, Mezinárodní hnutí ATD čtvrtý svět

Některým zaměstnancům rozvojových agentur se zdá, že chudí lidé zahrnutí do programů proti chudobě jsou nevstřícní, časově náročná a stojí spoustu peněz. Jsou tací, kteří si vytvořili jistotu „vědomou slepotu“, která jim umožňuje nevnímat, že nejchudší bývají vyloučeni z projektů, které financují, jak říká a analyticky zkoumá například Jean-Michel Séverino, bývalý viceprezident Světové banky a vrcholový úředník exekutivy v Agence Française de Developpement. Pokud si nebudeme ochotní připustit tuto okluzi jako součást problému, usnadníme si práci, ale současně posílíme nerovnosti a marginalizaci nejchudších.

Podpora nebo dokonce zajištění dobrovolné participace samotných chudých by pro nás proto neměla být jen jednou z možností, ale povinností vyplývající z principů lidských práv. V Rámcových principech pro boj s extrémní chudobou a ochranu lidských práv, které schválilo Valné shromáždění OSN v prosinci 2012, čteme: „Státy musí zajistit aktivní, bezplatnou, informovanou a smysluplnou participaci lidí žijících v chudobě na všech fázích projektu, jeho zavádění, monitorování a hodnocení politik a rozhodnutí, která je ovlivňují.“

Potřebujeme nové mechanismy participace, transparentnosti a možnosti jednat a musíme je vytvářet na místní, národní i mezinárodní úrovni. Při přípravě rozvojových projektů by vedoucí pracovníci agentur měli vybírat a zapojovat lidi, kteří mají s jednáním s marginalizovanými populacemi zkušenosti (jako zástupci obyvatel, asociací, členové cechů...), aby se mohla naplnit naděje, že budoucí řešitelé i sponzoři je spolu s lidmi budou naplňovat.

Taková participace není možná tehdy, kdy projektoví manažeři nejsou vedeni k podpoře participace chudých a pracovníci agentury nejsou ministerstvem nijak motivováni, aby své postoje měnili. Nezbytně se budou muset znovu zkoumat standardní kritéria pracovního výkonu, která se často podobají kritériím v bankách: výrazné a prudké výdaje, krátkodobé výsledky, potřeba, aby práce „byla vidět“.

Vyvíjející se program „Nenechat nikoho na holičkách“ (No one left behind) bude potřebovat dlouhodobé podpůrné programy, které by do procesu zapojovaly nejhůře dosažitelné části populace. Potřebujeme zásadní změny v myšlení a způsobu práce rozvojových agentur. Prvním krokem by měla být motivace zaměstnanců snažit se o participaci lidí, především těch nejzranitelnějších, v dosahování všech Cílů udržitelného rozvoje.

Social Watch je mezinárodní síť občanských organizací usilujících o vymýcení chudoby a jejích příčin, o ukončení všech forem diskriminace a rasismu, o zajištění spravedlivé distribuce bohatství a naplňování lidských práv. Social Watch prosazuje mír, sociální, ekonomickou, environmentální a genderovou spravedlnost a zdůrazňuje právo každého člověka nežít v chudobě.

Ekonomika roste, ale společenská stabilita je ohrožena

Národní a mezinárodní zpráva o stavu udržitelného rozvoje

Social Watch 2016

Editor: Tomáš Tožička

Vydal: Social Watch Česká republika

Praha 2016

ISBN 978-80-905286-3-5

Publikaci podpořili:

ČESKO CHUDOBĚ

Obsah publikace nemusí vyjadřovat stanoviska donorů.